

Čeština a česká kultura na Tamperské univerzitě ve Finsku

Ana Adamovičová

ABSTRAKT:

Zpráva popisuje dlouholetou spolupráci FF UK a Tamperské univerzity. Rekapituluje jak její počátky zaměřené jen na výuku českého jazyka v rámci rusistiky, tak hlavně poslední dekádu rozvoje spolupráce, kdy se program českého jazyka, kultury a literatury stal pevnou součástí studijního programu Tamperské univerzity. O český program mají zájem nejen finští studenti nejrůznějších oborů, ale i výměnní studenti z mnoha evropských a mimoevropských zemí. Český program je financován ze dvou zdrojů: programem Erasmus+ a mezifakultní dohodou.

KLÍČOVÁ SLOVA:

čeština jako cizí jazyk, výuka češtiny v zahraničí, program českého jazyka a kultury ve Finsku, FF UK, Tamperská univerzita

ABSTRACT:

The report describes the long-term cooperation between Charles University's Faculty of Arts and the University of Tampere. It considers both its beginnings, focused on the teaching of Czech language within Russian Studies, and the last decade of cooperation, when the programme of Czech Language, Culture and Literature became an integral part of Tampere University's curriculum. Finnish students, from various fields of studies, as well as exchange students from European and non-European countries have enrolled in the Czech programme. The programme is funded from two sources: the Erasmus+ program and the inter-faculty agreement.

KEYWORDS:

Czech language as a second language, Teaching of Czech abroad, Czech language and culture in Finland, Charles University — Faculty of Arts, Tampere University

Za uplynulých 20 let fakulta, v jejímž rámci se vyučuje čeština, potažmo i univerzita v Tampere, několikrát prošly dílčími strukturálními změnami. Humanitní fakultu nahradila Fakulta komunikačních věd, katedru rusistiky vystřídala katedra jazyků, překladatelství a literárních studií. Poslední změna proběhla na úrovni univerzity: od 1. 1. 2019 sloučením Technické univerzity a Univerzity v Tampere vznikla Tamperská univerzita s mottem *Lidský potenciál je neomezený*, jejíž Fakulta informačních technologií a komunikačních věd nabízí pochopitelně i studium jazyků. Těmito transformačními změnami Finsko reaguje na nové podmínky v oblasti vzdělávání a trhu práce. Tamperská univerzita je jednou z nejvíce multidisciplinárních univerzit ve Finsku nabízejících všechny mezinárodně uznávané studijní obory. Čeština se nyní vyučuje v rámci katedry jazyků.

ZAČÁTKY VÝUKY ČESKÉHO JAZYKA

Začátky výuky češtiny sahají do poloviny posledního desetiletí minulého století. Pracovníci Ústavu bohemistických studií FF UK v Praze začali jezdit na výukové pobyty do Tampere v zimním semestru akademického roku 1997/1998. V prvních letech spolupráce lektori jezdili do Finska jen jednou ročně a zpočátku to byla pouze jazyková výuka pro laickou veřejnost a studenty rusistiky, kteří v té době měli možnost prakticky se seznámit s dvěma dalšími slovanskými jazyky — češtinou a polštinou. Zatímco výuka polštiny, která se tehdy vyučovala v rámci běžného lektorátu, skončila před více než deseti lety, český program v Tampere naopak úspěšně pokračuje dál. Doznal přitom jistých změn, jež umožnily nejen jeho setrvávání, ale i další rozvoj.

NOVÝ PROGRAM ČESKÉHO JAZYKA, HISTORIE, LITERATURY A KULTURY

Od roku 2005 se výuka českého jazyka rozšířila o přednášky o české historii, literatuře a kultuře v angličtině. To byl první krok ke vzniku uceleného českého programu, obdoby minilektorátu, který byl zahrnut do univerzitního studijního plánu finské univerzity. Celé studium trvá 2 roky, během nichž student může získat minimálně 25 kreditů a dosáhnout jazykové úrovně B1. Celý program zahrnuje 4 semestry jazykového kurzu (1. rok: 72 výukových hodin ve dvou semestrech začátečnického kurzu se otevírá každý nový akademický rok; 2. rok: 48 výukových hodin v navazujícím kurzu pro mírně pokročilé studenty). Při výuce češtiny se osvědčila řada učebnic *Basic Czech I-III* (první dva díly pokrývají 4 semestry výuky,¹ s třetím dílem se pracuje v kurzech pro pokročilé /Adamovičová–Hrdlička 2019/). Cyklus přednášek o české historii, literatuře a kultuře běží každý semestr a zahrnuje 24 výukových hodin: zimní semestr je věnován staršímu období do konce 19. století, na něž navazují klíčové historické události a nejvýznamnější fakta z oblasti české literatury a kultury 20. století probírané v letním semestru. Přednášek se mohou zúčastnit i studenti, kteří nestudují základní program českého jazyka. Celý program, či jeho jednotlivé části, se nabízí jak studentům bakalářského, magisterského či doktorského studia, tak studentům jiných fakult včetně výměnných studentů a laické veřejnosti.

V posledních letech se český program u výměnných studentů těší velké oblibě: řada studentů z mnoha evropských zemí projevila zájem buď o jazykový či přednáškový cyklus, případně o obojí. Nejvíce jich bylo z Německa, Rakouska, Francie, Belgie, Polska, Ruska, Maďarska, Slovenska, měli jsme i několik studentů z Turecka či ze vzdálených koutů světa — ve velkém počtu z Číny, dále z Japonska, USA nebo Kanady. Stávalo se také, že se přednášek o historii, literatuře a kultuře zúčastnili i čeští studenti: můj prvotní dojem, že především jde o to lehce získat kredity, mi vyvrátila studentka oboru mezikulturní komunikace z Brna, jež se věnovala otázce

1 Adamovičová–Ivanovová 2013a; Adamovičová–Ivanovová 2013b; Adamovičová–Ivanovová 2013c; Adamovičová 2014; Adamovičová–Hrdlička–Ivanovová 2018

vnímání české kultury cizinci. Pro ni měl tedy český program během jejího pobytu na Univerzitě v Tampere zcela zásadní význam: připravila mimo jiné dotazníky pro tamperské a zahraniční studenty, jejichž výsledky zveřejnila ve své diplomové práci.

Nově koncipovaný program měl jednoznačně pozitivní dopad na pevné zakotvení češtiny v curricula Tamperské univerzity. Zatímco začátky češtiny v Tampere byly zaměřeny pouze na praktický jazykový kurz a byly úzce provázány s ruštinou, rozšířením programu o přednášky se situace značně změnila: studentů ruštiny výrazně ubylo ve prospěch studentů mnoha dalších oborů — nejruznějšími jazyky, literaturou, historií, politologií, žurnalistikou, komunikačními a mediálními studii počínaje, nehumanitními obory jako například marketing či počítačové vědy nebo environmentální studia apod. konče.

ORGANIZACE PROGRAMU

Jelikož český lektor z Ústavu bohemistických studií přijíždí dvakrát ročně jen na šest týdnů, bylo nutné vymyslet, jak zajistit plynulou návaznost výuky pro pokračující studenty a překlenout dlouhou pauzu ve výuce. Zde se osvědčila praxe trvalého kontaktu se studenty. Na konci každého výukového pobytu lektora studenti píší závěrečné testy. Kredity a známky za celý semestr však studenti získají až po elektronickém odevzdání několika dalších dílčích testů či cvičení a jazykových esejů na témata, jež byla probrána během výuky. Cyklus přednášek o české literatuře, historii a kultuře je též zakončen závěrečným testem. I za tento předmět ovšem studenti získají kredity až po odevzdání literárních či historických esejů, které mohou vypracovat v angličtině nebo v ruštině. U staršího období jde o srovnání určitého úseku českých dějin či významných představitelů zvoleného období s podobným historickým procesem či osobností z dějin jejich národů. Může jít i o „negativní srovnání“, resp. zjištění, že se dějiny dvou národů ve zvoleném období diametrálně liší. U novějších dějin poté studenti píší eseje na jakékoli téma, které je během přednášek zaujalo. Vznikla tak řada kvalitních prací o české nové vlně, dystopii a Karlu Čapkovi, Milanu Kunderovi, Václavu Vorlíčkovi, Janu Švankmajerovi, Alfonsu Muchovi, Janu Palachovi aj.

DALŠÍ ROZVOJ ČESKÉHO PROGRAMU

Další aktivity a rozšíření programu nad rámec smlouvy vznikaly postupně a spontánně v součinnosti s potřebami studentů a jejich přáními. Jde o seminář České filmy, jenž má za cíl jednak představit stěžejní filmová díla a autory, jednak v kostce nabídnout klíčové události českých dějin 20. století, případně starších období. Často promítáme filmy natočené podle literárních předloh jako ilustraci probíraných témat v přednáškovém cyklu. V zimním semestru se například díváme na *Kladivo na čarodějnice*,² *Osudy dobrého*

2 Vávra 1969

vojáka Švejka;³ v letním semestru jsou to pak *Postřižiny*,⁴ *Všichni moji blízcí*,⁵ *Ostře sledované vlaky*,⁶ *Spalovač mrtvol*,⁷ *Musíme si pomáhat*,⁸ *Kolja*,⁹ *Lásky jedné plavovlásky*,¹⁰ *Nuda v Brně*,¹¹ dokumentární film *Český sen*¹² a další.

Kromě toho byl před několika lety poprvé otevřen i kurz pro pokročilé studenty, jenž tenkrát opravdu vznikl na podnět studentů, kteří na poslední hodinu přinesli různé domácí lahůdky a kytaru (Mika krásně zpíval písně Nohavici, vzpomínám si, že jeho oblíbenou písní bylo *U nás na severu*). Tam se zrodila myšlenka s češtinou pokračovat i v dalším akademickém roce, pokud by to bylo možné. Nadšeně jsem na to kývla, organizačně šlo o maličkost, a tak již pátým rokem nad rámec programu otevíráme též kurz pro pokročilé studenty, který je letos mimochodem nejpočetnější. Uvedu jen malou ilustraci z letošního kurzu: narazila jsem na DVTV na video o tom, že brněnští studenti politologie získali v USA 2. cenu v soutěži o nejlepší stolní hru. Svoji hru věnovali odhalení falešných zpráv a lží při fiktivních prezidentských volbách v ČR v roce 2028. Dvěma studentům („brněnským patriotům“, jak jim já sama říkám, protože už podruhé žádají o letní školu v Brně), jsem poslala odkaz na video. Úkolem bylo připravit reportáž o události na základě rozhovoru s jednou z účastnic soutěže. Výsledek byl pro mě ohromující: byli schopni referovat o všech důležitých momentech dvacetiminutového rozhovoru, čímž potvrdili, že rozumí rychlému mluvenému projevu. Navíc vyslovili přání navázat kontakt s brněnskými studenty, pokud znovu budou mít příležitost jet na letní školu do Brna, a případně hru přeložit také do finštiny.

FINŠTÍ STUDENTI ČEŠTINY

Nelze nezmínit další zkušenost s taperskými studenty: Když se před dvěma lety dozvěděli, že finská strana zvažuje ukončení českého programu, neváhali a napsali několik protestních e-mailů vedení fakulty, čímž vyprovokovali nová jednání s vedením a se zástupci studentů. Byla jsem mile překvapena, zatímco finští kolegové byli poněkud zaskočeni. Dozvěděla jsem se od nich, že to není zcela typický způsob reakce ze strany finských studentů.

Jací tedy finští studenti jsou a co je vede k tomu, aby se věnovali češtině? Nerada paušalizuji, ale za ta léta, co se jim věnuji, si dovolím shrnout několik svých pozorování: skromní, nesoutěživí, opatrní, pomalí, rezervovaní, oddaní, vytrvalí, se

3 Steklý 1956

4 Menzel 1980

5 Mináč 1999

6 Menzel 1966

7 Herz 1969

8 Hřebejk 2000

9 Svěrák 1996

10 Forman 1965

11 Morávek 2003

12 Klusák-Remunda 2004

OBRÁZEK 1 — Kurz pro začátečnický

zvláštním smyslem pro humor. Neopisují! Vzpomínám si, jak mě před časem jedna ze studentek, která vážně onemocněla, poprosila, zda bych jí neumožnila napsat závěrečný test elektronicky. Je to nestandardní postup, a proto jsem chvíli váhala, avšak vzhledem k závažnosti jejího onemocnění jsem jí pochopitelně vyšla vstříc. Poslala mi vyplněný test na e-mail a mým prvním překvapením bylo, že nedosáhla minimálního počtu bodů pro úspěšné absolvování testu. Další semestr přišla test psát znovu, aby mohla pokračovat ve studiu. Zeptala jsem se jí, proč se při vyplňování testu nepodívala do učebnice — nikdy nezapomenu na nechápavý údiv v jejích očích: Nejde přece o to test napsat, ale něčemu se naučit. Byla to pro mě velká škola!

Na otázku, proč si vybrali češtinu, studenti nejčastěji odpovídají: je to krásný jazyk, další jazyk, proč ne, mám zájem o evropskou kulturu, chci studovat v Praze, chci pracovat ve střední Evropě apod. Finové jsou polygloti, pro některé je čeština již sedmým nebo osmým jazykem, často prvním slovanským. Rádi zdůrazňují, že máme něco společného, např. pivo a hokej, po určitém čase zjišťují, že je to i podobný humor a řada jazykových obrátů a frazémů. Výraz „žít na vysoké noze“ ale ve finštině není — Finové zkrátka nejsou snobové. Řada studentů zůstává v kontaktu s lektorem i po ukončení programu. Jedna ze studentek, která mi pravidelně posílá e-maily v plynulé češtině ze vzdáleného Laponska, pracuje na druhém nejseverněji položeném finsko-ruském hraničním přechodu v Evropě. Nestává se často, že při odbavení turistů použije češtinu, přesto se to už několikrát přihodilo a její radost je v těchto chvílích bezmezná.

Pro finské studenty jsou v češtině nejtvrdějším jazykovým oříškem koncovky a prepozice, neboť je finština nemá. Nakonec jsme se shodli, že jsou prepozice důležitější, a proto je soustavně opakujeme v různých typech cvičení. Studenty motivovalo když jsem jim řekla, že koncovka přijde až na konec a že ji adresát často ani neslyší, takže není tak důležitá — tato strategie jim překvapivě pomáhá lépe zvládat prepozice, před kterými mají největší respekt.

Studenti jazyka mohou své jazykové znalosti prohloubit během semestrálního až dvousemestrálního pobytu na Ústavu bohemistických studií nebo na dalších ústavech FF UK a jiných fakultách, ovšem také účastí na LŠSS. Zájem finských studentů o letní školy je obrovský — každoročně píše až deset doporučení, z čehož reálně maximálně tři až čtyři studenti mají šanci získat stipendium na letní školu v Praze, Brně nebo Olomouci. Někteří o letní školy žádají opakovaně i víckrát, a to přesto, že téměř všichni Finové při studiu těž pracují a je pro ně dost složité vyvázat se ze svých pracovních povinností.

FINANCOVÁNÍ PROGRAMU A JEHO VÝZNAM

Celý program je financován oběma fakultami: FF UK hradí část pobytu z prostředků učitelské mobility v rámci programu Erasmus+, finská strana přispívá na základě mezifakultní smlouvy. Jde o nestandardní, či lépe řečeno nadstandardní smlouvu a o krásný příklad spolupráce dvou fakult. Ročně se českého programu v Tampere zúčastní cca 35–40 studentů. Celý program ukončí zhruba třetina zapsaných studentů. Je to mimo jiné také proto, že se v posledních letech programu účastní řada výměnných studentů (nejčastěji semestr, někdy také dva). Někteří tamperští studenti si po absolvování základního studia v Tampere zvolili češtinu jako hlavní obor a již ukončili své studium bohemistiky v Helsinkách. Za ta léta, co program běží, celým programem či jeho různými fázemi prošly stovky finských a zahraničních studentů. Je to obzvláště cenné v době, kdy jsou některá slavistická, potažmo bohemistická pracoviště ve světě ohrožená či přímo již byla zrušena, a tak je nutné vyzdvihnout obecný a oboustranný přínos spolupráce FF UK a Tamperské univerzity. V současné době je třeba neustále připomínat, nakolik jsou zahraniční odborníci v nejrůznějších oborech, kteří mají osobní a profesní vztah k češtině a naší kultuře, pro Českou republiku důležití.

Úplně na závěr musím zmínit sice dílčí, ale pro mě zvláště důležité plody českého programu v Tampere: tříletá Inkeri a měsíční Iris jsou holčičky, jež se narodily česko-finskému páru, který se seznámil na hodinách češtiny v Tampere. Inkeri je bilingvní a již navštívila třídu, kde se její rodiče — finská studentka češtiny a český výměnný student finštiny — před několika lety poprvé potkali.

BIBLIOGRAFIE:

Adamovičová, A. — Hrdlička, M. — Ivanovová, D. (2018): *Basic Czech II*, (3. upravené vydání). Praha: Karolinum.

Adamovičová, A. — Hrdlička, M. (2019): *Basic Czech III*. Praha: Karolinum.

Adamovičová, A. — Ivanovová, D. (2013a): *Basic Czech I*, (3. rozšířené vydání). Praha: Karolinum.

FILMY:

Forman, M. (režie) (1965): *Lásky jedné plavovlásky*.

Herz, J. (režie) (1969): *Spalovač mrtvol*.

Hřebejk, J. (režie) (2000): *Musíme si pomáhat*.

Klusák, V. — Remunda, F. (režie) (2004): *Český sen*.

Menzel, J. (režie) (1966): *Ostře sledované vlaky*.

Menzel, J. (režie) (1980): *Postřižiny*.

Mináč, M. (režie) (1999): *Všichni moji blízcí*.

Morávek, V. (režie) (2003): *Nuda v Brně*.

Steklý, K. (režie) (1956): *Dobrý voják Švejk*.

Svěrák, J. (režie) (1996): *Kolja*.

Vávra, O. (režie) (1969): *Kladivo na čarodějnice*.

